

Tidigare artiklar

1. Sveriges största kollektiva massutvandring
2. Erik Janssons uppväxt och första predikningar
3. "Vetemjöls-Jesus" i Hälsingland
4. Profet och sektbildare
5. Jagad, förföljd och misshandlad
6. Erikjansarna i Torstuna och Österunda

Kommande artiklar

8. Resan över Atlanten
9. Bishop Hill – den svenska kolonin på prärien
10. Mordet på Erik Jansson, guldrusch, krig och kolonins upplösning
11. Erik Janssons ättlingar i USA
12. USA-ättlingar till erikjansare från Torstuna och Österunda

Erik Jansson 1808-1850
Uppväxten 1808-1829
Predikanten 1830-42
Profeten 1843-44
Sektledaren 1844-45
Kolonibbyggaren 1846-1850

7. Emigrationen till Nordamerika

I sex tidigare artiklar har vi beskrivit hur den karismatiske predikanten Erik Jansson stegvis utvecklades från predikant till profet och sektledare. Efter att upprepade gånger ha brutit mot konventikelplakatet, fängslats och misshandlats beslutade han sig till sist för att emigrera till USA för att där finna en fristad för sig själv och sina anhängare.

Hur många erikjansare följde med honom för grunda nybyggarkolonin på Illinois präriestäpp? I den här artikeln redogör vi för erikjansarnas emigration 1846-54 och sätter den i relation den totala svenska emigrationen och emigrationen från Enabygden 1840-1929.

Ända till 1840 var det förbjudet för svenska medborgare att flytta utomlands, men en och annan lyckades ändå resa ut. Ofta var det sjömän som rymde från sina fartyg i främmande hamnar, men också en och annan emigrant som följde med fraktfartyg. Under 1800-talets första hälft var utvandringen från Sverige därför mycket blygsam. Bara ca 10 000 personer emigrerade, främst affärsmän, hantverkare, tjänstemän, rikare bönder samt några ur adeln och det högre borgerskapet – alltså människor från medelklassen och däröver. Att emigrera krävde, då som nu, pengar, kunskap och ett gott kontaktnät i det nya landet.

Emigrationen från Sverige

Var femte svensk emigrerade

Under åren 1850-1930 emigrerade sammanlagt 1,5 miljoner svenskar (se diagram), de flesta till USA. Cirka 200 000 av dem återvände till Sverige. 1930 var Sveriges befolkning 6,1 miljoner. Var femte svensk hade alltså emigrerat. Vid den stora utvandringstågen under 1880-talet var det i huvudsak fattiga människor från landsbygden och arbetslösa från städerna som utvandrade. En del av dem skeppades i all hemlighet iväg till Amerika, det var inget myndigheterna talade högt om. De fick resebidrag, pengar som kommunerna samlat in av invånarna, om de lovade att emigrera.

Emigrationens orsaker

Orsakerna till den massutvandring som kulminerade under 1880-talet var av två slag, "push" och "pull":

Pådrivande

- Den snabba befolkningstillväxten skapade överbefolkning, hög arbetslöshet och brist på odlingsmark. Missväxten som drabbade Sverige åren 1866-68 drev på ytterligare liksom skiftesreformerna som gjorde att många bönder såg en oviss framtid.
- Näringsfriheten 1846, som tillät vem som helst att bedriva affärsverksamhet och hantverk, skapade en hårdnande konkurrens som gjorde att många hantverkare gick i konkurs. Eftersom de genom lärlings- och gesällsystemet alltid varit rörliga, föll det sig naturligt för en del av dem att emigrera.
- Den bristande personliga friheten och konventikelplakatets religiösa förtryck skapade skarpa konflikter mellan staten/kyrkan och olika grupper av fritänkare med karismatiska ledare.
- Sveriges politiska konservatism och den politiska förändring som uppstod i samband med industrialiseringen drev aktiva och radikala i den framväxande fackliga och politiska arbetarrörelsen att emigrera undan ordningsmaktens och arbetsgivarnas förföljelse.
- 1887 förlängdes värnplikstiden med 40 procent, samtidigt som myndigheterna förbjöd män i åldern 21-32 år att utvandra. Motviljan mot värnplikten ledde till att 10 procent av Sveriges 20-åringar utvandrade.
- Lägg till detta en mängd olika personliga skäl.

Tilldragande

Tidningsartiklar och amerikabrev (se faktaruta) berättade om rika odlingsjordar i amerikanska mellanvästern. Efter 1862 års jordförvärvslag fanns där ett överflöd av billig odlingsmark. I Amerika fanns god tillgång på arbete och ingen allmän värnplikt. Emigranterna lovades anonymitet samt politisk och religiös frihet.

1 369 emigranter från Enabygden

Under åren 1840-1929 emigrerade 1 369 "enköpingsbor", det vill säga personer som antingen bodde i staden eller i någon av de 36 socknar som idag ingår i Enköpings kommun (se diagram). De flesta, 329 personer, emigrerade från själva staden, följt av 131 från Simtuna socken och 121 från Österunda socken. Om emigrationen uttrycks som andel av befolkningen toppar Österunda socken (se tabell i faktaruta).

Erikjansarnas emigration

Den första och största kollektiva utvandringen

Under åren 1846-1850 emigrerade 3 917 svenskar. Av dem var 1 300 erikjansare, alltså en tredjedel. I emigrationens spår följde också tragedier. Familjer splittrades, vilket ofta skapade svårigheter för de som blev kvar, särskilt åldrande föräldrar som möjligen hade sitt undantag men som också kunde se sin återstående levnad som rotehjon eller ett liv på fattigstugan. Många män lämnade familjen kvar, möjligen med löfte om att den skulle få komma efter senare. Hustrur gav sig av, inte alltid med mannens medgivande. Ungdomar lämnade syskon och föräldrar. Barn sprang till skogs och gömde sig för att slippa följa med och ibland blev de kvar. För de flesta var emigrationen en enkelbiljett till Amerika.

Erikjansare från Österunda och Torstuna

Från socknarna Österunda och Torstuna utvandrade sammanlagt 92

erikjansare: 57 från Österunda och 35 från Torstuna. De vuxnas medelålder var 34 år och barnens drygt 6 år. Alla emigrerade under 1846. Från Österunda socken utvandrade 39 vuxna och 18 barn från 11 av socknens 16 byar. Från Torstuna socken utvandrade 20 vuxna och 15 barn från 9 av socknens 35 byar.

Från de båda socknarna utvandrade 11 bönder, 2 soldater, 1 sockenskomakare, 2 inhysesmän, 7 drängar, 8 pigor, 11 hustrur, 5 änkor, 2 änklingar, 31 barn under 18 år och 12 vuxna söner och döttrar.

ÖSTERUNDA SOCKEN

13 personer från Domta

Bonden Anders Pehrsson Lindvall 38 år med hustrun Christina "Stina" Andersdotter 43 år och deras fyra barn Erik Petter 15 år, Stina Lovisa 12 år, Anna Brita 10 år och Maria Josephina 5 år.

Pigan Ulrica Andersdotter 22 år.

Änkan Anna Mattsdotter 60 år med sina tre döttrar Anna Maja 25 år, Charlotta "Lotta" Lovisa 22 år och Sabina Ulrika 19 år.

Grenadiärsdöttrarna Charlotta Larsdotter Orström 25 år och Wilhelmina Larsdotter Orström 20 år.

8 personer från Hällby

Bonden och nämndemannen Anders Larsson 45 år med hustrun Sara Brita Mårtensdotter 33 år och deras sex barn Anders 24 år, Stina Ulrika 19 år, Anna Charlotta 14 år, Erik August 6 år, Johanna Josephina 4 år och Johannes 1½ år.

8 personer från Klockargården

Bonden och predikanten Olof Jonsson 28 år med hustrun Cecilia Larsdotter 27 år och deras två barn Jonas 3 år och Margaretha Johanna 3 månader.

Bondeänkan Sara Ersdotter 67 år (Erik Janssons mor).

Drängarna Jan Eric Olsson 21 år och Jan Andersson 21 år samt pigan Anna Maria Stråle 40 år.

7 personer från Kälsta

Soldaten Erik Mattsson Blom 29 år med hustrun Sara Maja Pehrsson 30 år och deras tre barn Erik 7 år, Charlotta 4 år och Johannes 2 år.

Drängen Eric Pehrsson 20 år och pigan Brita Jansdotter 31 år.

7 personer från Syllby

Soldaten Carl Ersson Källström 48 år med hustrun Stina Olsdotter 50 år och deras fyra barn Jan Olof 14 år, Gustaf 12 år, Christina Lovisa 9 år och Julius 6 år.

Hemmansägardottern Maja Stina Olofsdotter 24 år.

6 personer från Ledsberga

Hemmansägaren Erik Ersson 55 år med hustrun Kajsa Mattsdotter 54 år och deras tre söner Johannes 28 år, Anders 24 år och Per 17 år.

Änkefru Sara Mattsdotter 62 år (syster till Kajsa).

4 personer från Norra Bångsbo

Bondeänkan Anna Maria Dahlgren 63 år med sina två barn Maria Charlotta 37 år och skattebonden Per "Petter" Jansson Dahlgren 29 år.

Pigan Lovisa Andersdotter 20 år.

1 person från Hässelsta

Drängen Petter Andersson 27 år.

1 person från Ryssjö

Drängen Carl Pehrsson 29 år.

1 person från Salinge

Bondeänkan Anna Ersdotter, 58 år

1 person från Sonkarby

Drängen Jan Petter Källman, 27 år (son till Anna Ersdotter)

TORSTUNA SOCKEN

13 personer från Torstunaby

Bonden Anders Andersson 39 år med hustrun Christina Jansdotter 36 år och deras fem barn Johan 10 år, Erik 6 år, Carl Ludvig 4 år, Lars Wilhelm 2 år och August 2 månader.

Inhysesman Paul Magnus Myrtengren 46 år med hustrun Johanna Maria Kleen 45 år.

Sockenskomakaren Anders Persson Thorsell 32 år med sonen Anders 5 år.

Pigan Maria Charlotta Andersdotter 28 år samt drängen Eric Wappsell 22 år.

5 personer från Grinda

Bonden Per Erik Ersson 28 år med hustrun Carolina Jansdotter 27 år och deras två döttrar Charlotta 3 år och Lovisa Wilhelmina 1½ år samt pigan Maria Catharina Spång 22 år.

5 personer från Vånsjö

Lantbrukaren Jan Jansson 43 år (bror till Erik Jansson) med hustrun Sara Beata Sjögren 35 år och deras tre barn Anna Charlotta 13 år, Carl 8 år och Wilhelmina 2 år.

4 personer från Härled

Bonden Pehr Andersson 34 år med hustru Sara Johanna Andersdotter 28 år och deras två barn Anders 6 år och Mathilda 4 år.

3 personer från Sista

Lantbrukaren och änkemannen Per Jansson 30 år (bror till Erik Jansson) med sina två barn, Johan 7 år och Carolina 5 år.

2 personer från Myrsjö

Bönderna Per Andersson Forsell 29 år och Erik Jansson 30 år.

1 person från Orsta

Pigan Johanna Lovisa Persdotter 26 år.

1 person från Rung

Änkeman, inhysesman Lars Jonsson 66 år (svärfar till Erik Jansson).

1 person från Vappeby

Pigan Anna Lovisa Andersdotter 22 år.

I nästa artikel

När väl erikjansarna bestämt sig för att emigrera till Nordamerika stod de inför en rad praktiska problem. För att klara den stora utvandringen krävdes att de hade en välorganiserad organisation, tillgång till fartyg som tog dem över Atlanten och tillräckligt med pengar för att betala både för sjöresan och resan från New Yorks hamn till kolonin i Henry County, Illinois? Hur lyckades erikjansarna med detta?

Håkan Wall

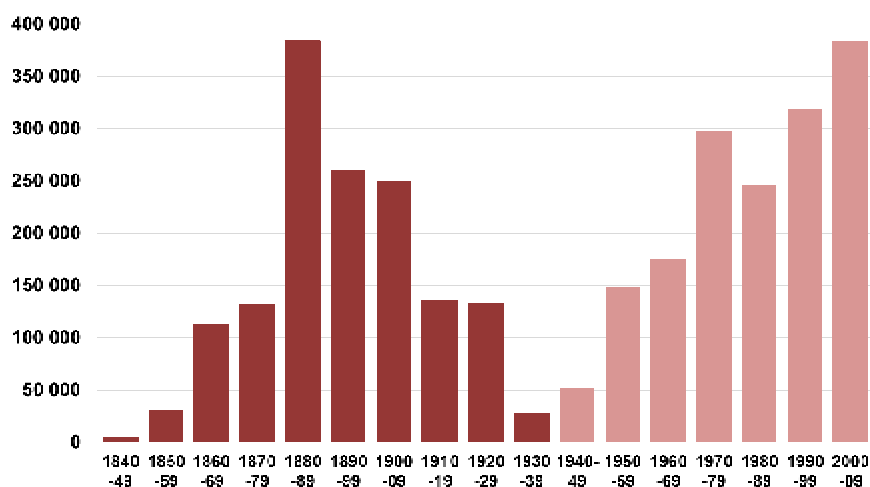
Tecken med blankslag.

Serietext:	499	mindre grad
Ingresstext:	649	större grad
Brödtext:	3 217	normal grad
Faktarutor:	5 954	mindre grad
Bildtexter:	2 101	mindre grad
Totalt:	13 542	

/2 diagram med förklarande text, 1 bild med bildtext och 1 faktaruta på sidorna 5-6/

Utvandringen från Sverige 1840-2009

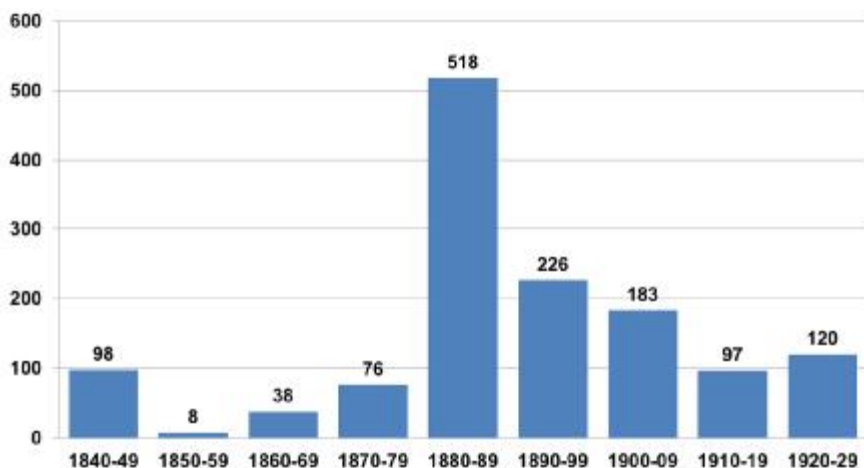
Antal emigranter

Notera den kraftiga utvandringssvåg som kulminerade under 1880-talet och klingade av mot 1930-talet. Vi ser också att utvandringen inte upphörde då utan ökade från 40-talet fram till våra dagar. Under 2000-talet första årtionde utvandrade nästan lika många personer från Sverige som under 1880-talet. Skillnaden är att de flesta som då lämnade vårt land var hemvändande flyktingar samt högutbildade svenskar som sökte välbetalda arbeten inom forskning och industri världen runt. En annan skillnad är att på 1800-talet stannade utvandran i landet de emigrerat till. Nu kommer de flesta tillbaka till Sverige.

Utvandringen från Enabygden 1840-1929

Antal emigranter

I Enabygden började emigrationen med erikjansarna 1846. 92 av de 98 personer som emigrerade under 1840-talet var alltså erikjansare. Under 1850-talet emigrerade bara 8 personer. Antalet ökade sedan svagt för att kulminera under 1880-talet då Enköpings stad hade en snabb befolkningstillväxt med bostadsbrist och hög arbetslöshet. Därefter sjönk utvandringen årtionde för årtionde, med en liten ökning under 1920-talet. Än idag utvandrar kommuninvånare till andra länder, men numera rör det sig mest om tillfällig arbetskraftsutvandring.

Emigrationen 1840-1929 sockenvis

Socken	Antal utvandrare	% av bef*
1 Österunda	121	16,4
2 Bred	67	11,4
3 Enköpings stad	329	9,8
4 Kulla	28	7,8
5 Simtuna	131	6,2
6 Torstuna	79	5,5
7 Frösthult	32	5,5
8 Altuna	48	5,1
9 Långtora	28	4,4
10 Sparrsätra	29	4,3
11 Kungs-Husby	21	4,3
12 Litslena	44	4,2
13 Svinnegarn	22	4,1
14 Torsvi	10	3,7
15 Villberga	36	3,7
16 Holm	10	3,6
17 Veckholm	41	3,5
18 Vårfrukyrka	40	3,3
19 Hjalsta	16	3,2
20 Enköpings-Näs	21	3,1
21 Giresta	16	3,0
22 Löt	17	3,0
23 Härnevi	11	2,8
24 Härkeberga	10	2,7
25 Teda	11	2,6
26 Arnö	6	2,6
27 Gryta	18	2,5
28 Hacksta	11	2,4
29 Lillkyrka	9	2,4
30 Tillinge	31	2,2
31 Vallby	15	2,2
32 Husby Sjutolft	15	2,2
33 Nysätra	18	2,1
34 Biskopskulla	13	2,0
35 Boglösa	10	1,3
36 Fröslunda	3	0,7
37 Fittja	1	0,3
Summa	1 369	4,8

* i procent av det genomsnittliga invånarantalet under åren 1840-1929.

De flesta reste till Nordamerika

Destination	antal	%
Nordamerika	1 153	84,2
Norge	55	4,0
Finland	41	3,0
Danmark	35	2,6
Kanada	17	1,2
Tyskland	16	1,2
Storbritannien	15	1,1
Afrika	5	0,4
Sydamerika	5	0,4
Asien	4	0,3
Ryssland	4	0,3
Schweiz	4	0,3
Övriga	16	1,2
Summa	1 369	100

Gustaf Unonius 1810-1902

Amerikabreven

1841 emigrerade kamreren *Gustaf Unonius* från Uppsala och slog sig ner i Waukesha County i Wisconsin där han grundade nybygget *New Upsala* nära staden Merton. I brev hem till Sverige beskrev Unonius USA som ett ideal-land. Där fanns gott om bördig präriemark som såldes till nybyggare för 1,25 dollar per acre (ca 4 000 m² eller 0,4 ha). I hans brev hem spreds detta rykte och lockade många bönder från den kärva tillvaron i hemlandet, särskilt lantarbetare som rationaliserats bort av effektiva jordbruksredskap.

I Hälsingland utvandrade Älvkarhedsbon *Carl Magnus Flack* 1843 till Nordamerika tillsammans med Alftaborna Georg Henrik Colline och prästsonen Fabian Fraenell. De bosatte sig i Chicago och beskrev lyriskt i brev hem till släkt och vänner det nya landets många förmåner. Dessa brev hade en stor betydelse för erikjansarnas kommande emigration. Särskilt lästes Flacks brev omsorgsfullt i Älvkarheds och Alftas stugor.